

О порјеклу Гајевића

(из Козице код Пљеваља)

Више рођака али и других добронамјерних људи тражило је да ја лично, дам неко своје мишљење о порјеклу Гајевића, у смислу да ли су старосједиоци у Козици или можда нису, да ли су се доселили или можда постоји неко треће објашњење. Интересовање за порјекло Гајевића је проистекло задњих година из писања мог оца Чеда Гајевића који је у свом Родослову породице Гајевић, покушао и донекле дао одређене одговоре на питања око поријекла породице Гајевић из Козице. Са друге стране више рођака као Иван Гајевић, Горан Влаховић и други покушало је кроз истраживања да дође до одређених сазнања на ову тему.

Ја се у својим истраживањима нисам превише бавио порјеклом Гајевића, јер се сваки покушај истраживања завршавао на неодређеним и нејасним предањима која су била често међусобно неповезана и супростављена.

Доста рођака и других саговорника имао је неке “своје информације“, као што сам нагласио прилично неодређене. Често су се информације које сам добијао “конектовале” за неке личне афинитете па чак и на дневнополитичке догађаје и опредељења.

Принципи истраживања у историји уопште, прихватају различита предања, али предања не могу бити основни извори.

Оно што је мој закључак, који се може извести из различитих предања је то да је недвосмислено да смо породично презиме добили по кнезу Гају, чији живот и дјеловање се може уклопити у период Османске владавине оквирно у крај 17. и почетак 18 вијека. Предања и периоди који се могу везати за Гајов живот често су веома кратки и сежу максимално 300 година уназад. Већина саговорника тврди да смо се однекуд доселили, има и таквих, који тврде да смо се доселили из околине Никшића Озринићи, па чак из мјеста Марковина у Катунској Нахији (општина Цетиње). Наравно овакве претпоставке су мало вјероватне.

Сва предања о досељавању су прилично нејасна и магловита, иако нека предања о досељавању неких других породица, која су знатно старија могу бити веома јасна, предања о досељавању Гајевића су таква да се из њих може јасно извући закључак да досељавања Гајевића у Козицу, или није било, или је досељавање било нешто што се подразумијевало те није оставило значајан траг у предању.

Једна од претпоставки и предања о досељавању која би можда могла бити оправдана је то да је досељавање најприје било сезонско - полуномадско, из равница у више крајеве односно да су стари Гајевићи љети издизали са својих имања у низинама у нижим подручјима на катуне у Козици, али да су касније та имања у низинама напустили под притиском исламизације и продора турака, а да је Козица постала стално мјесто боравка. Лично нисам сигуран да је и ова теорија оправдана, али се у више раних извора помиње да је колијевка Гајевића, Вранеш. Па уколико би се пошло од те претпоставке, теорија о љетњем издизању би била оправдана.

Са друге стране исељавање и насељавање Гајевића у Вранешу (Павино Поље и Граб) средином 19 вијека би могло и да се тумачи као враћање на стара огњишта.

Уопште сматрам да сва та сељења Гајевића у деветнаестом вијеку никако нису била случајна, те да је нека конекција са локацијама на које су сељења извршена постоје у смислу да су некад у неком периоду постојала имања и посједи предака у тим новонасељеним подручјима (Граб или Косеница).

Оно са чим се највећи број рођака слаже са мном и због чега су тражили моје мишљење је мој став да су Гајевићи у Козици, аутентични старосједиоци и да су на својој земљи најмање од времена Херцег Стјепана (Шћепана), те да су били заслужни Херцегови поданици па можда и чак даљи рођаци, те да су земљу око Козника добили у награду за службу.

Ова претпоставка полази од општеприхваћених стандарда средњовјековног властелинства да земљу око каструма или тврђаве може да има само властелин, односно онај ко борава у тврђави. Ако погледамо правац земље која данас припада Гајевићима а за коју знамо да у познато вријеме није купована несумњиво је да је јединствен комад земље који се протеже од тврђаве Козник до Црног Врха, Котлине до Голог Крша припадао средњовјековном претку данашњих Гајевића. Као што можемо вјдјети у читавом потесу имамо и земљу Вукашиновића који су исто старосједиоци у Козици. Према неком начелном мјерењу површина јединственог комада Гајевића земље износи преко 2,5 км² односно 250 ха а вјероватно и више.

Ако се узме да је простор данашњег Орлића и Манастира у средњем вијеку је био насељен и ту се налазило значајно насеље, као што се насеље вјероватно налазило и испод града према руднику, тако да једина квалитетна обрадива површина уз саму тврђаву припада Гајевићима. Пошто имамо тврдње да је неки паша поклатио Гају то имање, што наравно није немогуће, мишљења сам а може да ме демантује било ко да не постоји примјер да је историјски евидентиран да неки паша у 18 вијеку поклатио неком православцу имање те површине. Ако је имање и даровано оно је само **потврђено као раније право**. Ако желимо да анализирамо тај период морамо се вратити у то вријеме и видјети да након Аустријско - Турског (до 1730 те) рата живот православних није био ни једноставан ни лак, а да баш у то вријеме неки паша поклати такво имање са обиљем извора шуме и плодних ораница мало је вјероватно.

Уопште сматрам погрешном и тезу да је након 1690 године и велике сеобе Матарушки крај остао пуст. Наравно сеоба је било али највише са територија захваћених ратом, а то данашња Козица и Матаруге нису били.

Такође је неспорно да су сеоски кнезови имали један састанак у Пљевљима, почетком 18 вијека којим изражавају покорност па чак и пишу писмо Султану. О овоме је писао највише В. Шалипуровић, који није био историчар, али како није имао шире податке па се много више ослањао на традицију и предања ко би могли бити нахијски кнезови, него на евентуално неке историјске податке. Данас се нажалост у недостатку других података оно што је написао Шалипуровић узима се као доказано и неспорно.

Дакле да се вратимо на суштину, крај никако није могао да остане пуст након сеобе, које је морамо се сложити дјеломично било, као и инвертне сеобе из Црне Горе и Херцеговине према Матарушком крају. Све сеобе након 1730 године представљају сеобе на крчевине и ободне предјеле никако на главна жупна имања. У Козици су главна имања остала код првобитних власника (Гајевићи (Бујаци), Вукашиновићи и дио Пејовића) док су сви остали укључујући и дјелове Врањаче наново насељени на искрчено земљиште.

Неспорне су следеће чињенице за објашњење порјекла Гајевића:

У Манастиру Св. Тројице у Пљевљима проф. Бојан Струњаш је пронашао попис становништва из 1908. године који је својом руком написао Стеван Остојин Гајевић (мој прађед). Овај Попис је толико значајан документ за породицу, да буквално тога или нисмо свјесни или смо мање свјесни него што би требало. Наиме у том попису сви каснији Гајевићи су уписани под старим средњовјековним презименом Бујак. То није

случајно. Као прво имамо тумачење да османска управа није дозвољавала да се мијења презиме приликом пописа па је дакле Гајевиће уписала онако како су се они стварно и презивали. Са друге стране, мој утисак да је Стеван приликом пописивања, дао на значају презимену Бујак наглашавајући коријене и право на старо достојанство будући да се ради о првом званичном документу на српском језику, да га је писао он, обзиром да су дотадашњи званични документи писани арапским.

Ми видимо па и из самог пописа, да постоје и друге породице Бујак, које су после погрома које су доживјеле дошле код својих рођака у Козицу, јер и то није случајно, наиме после протјеривања Бујака из мјеста Бујаци на Косаници ти Бујаци долазе у Козицу код својих рођака јер им је ту било сигурно, а зато што Бујаци у Козици имају континуитет живљања на својој земљи, који су и турци османлије признавали.

Ко су уствари били Бујаци. Очигледно стара породица чије постојање сеже у рани средњи вијек, па можда и старија. Први записи о Бујацима у нашим крајевима везани су за Дечанску Христовуљу у којој Стефан Дечански дарује одређене посједе у метох манастиру. У самој христовуљи и мјесто Бујаци се додјељује се у метох поменутом манастиру.

Стари Бујаци помињу се и у дубровачким архивама посебно браћа Хрелја и Вукша Бујак као трговци. Хрелја Бујак¹ из Козника (Hrellia Buiach de Shosnich) узео је кредит 1437. године у Дубровнику, због трговине сукном у висини 70 обрачунских перпера у сребру, од Мадоја Гојаковића дубровачког златара и обавезао се да ће дуг вратити у року од 6 мјесеци уз интерес. За суму од 40 перпера јемац му је био његов брат Вукша, што упућује на закључак да Хрелја још није био довољно познат у Дубровнику у смислу трговине, односно да је у град дошао први пут, међутим чињеница да је један дио кредита добио без јемства, значи да је у Дубровнику његов породични статус био донекле одређен преко брата који је несумњиво већ имао одређене трговачке послове.²

На попису средњовјековне властеле Хрелја Бујак³ се наводи као властеличић (трговац) из Комарана у вријеме Деспотовине око 1430. год па је несумњиво да се ради о истом претку.

Мало је међу рођацима познато да постоје и живе Бујаци у Конавлима, данас католици. Ово може да значи доста али и не мора. Наиме како је у неким периодима Херцег заузимао Конавле и давао посједе, није немогуће да су неки његови „рођаци“ или у данашњем смислу заслужни грађани и војници добијели посједе у Конавлима. Такође могуће је и обрнут процес (мада мање вјероватан) да су чланови породице добили земљу и властелинство у Козици имајући у виду градњу тврђаве (или обнављање тврђаве), јачање границе и убирање царина од стране Херцега.

Посебну пажњу посветићу чињеници да су Гајевићи у Козици рођаци са Глушћевићима у Каменој Гори а да и Глушчевићи то исто сматрају за Гајевиће.

¹ Руџа Ђук изводи из Дубровачких архива

² Хрелја Бујак отъ Козника (именуемъ Hrellia Buiach de Shosnich) ѿ лѣта 6937 (1437) взъ заемъ въ граде Дубровъце ради купли сукна, на суму 70 перпера сребрѣнѣхъ, ѿ златаря именемъ Мадой Гојаковичъ. И обяза сѧ возвратити долгъ в шесть мѣсѣцѣвъ, съ лихвою. За сумму же 40 перпера поручителемъ ему бѣ братъ его Вукша, отъ чѣтоже разумѣти сѧ, яко Хрелѣ не бѣше оу Дубровъце доста изѣстенъ, но преко брата своего уже знаема бѣше рода и трговины. И понѣже доби часть сребра и безъ јемаца, очевидно естъ, ѿ рода бѣ знатнаго.

³ <https://sr.wikipedia.org/wiki>

Наиме код Танасија Пејатовића налазимо податак да су Глушчевићи прије 200 година доселили из Шарана и да славе Ђурђевдан, У конкретном ради се опериоду око 1700 године. Врло вјероватно је да су Глушчевићи доселили из области Дробњака и Шаранаца, јер и данас Глушчевићи тако нешто тврде. Не заборавимо да с ради о једном веома угледном презимену раширеном прилично и данас у Црној Гори, које је дало велики број јавних личности. Ипак о времену досељавања Глушчевића постоје различите теорије. Сами Глушчевићи вјерују да су они припадници племена Кричи и да су у Камену Гору доселили након рата са Дробњацима у 13 или 14 вијеку. Глушчевићи тврде да је њихов (Крички) кнез Калока убио Дробњачког кнеза и просуо му дроб након чега се читаво племе прозвало дробњаци. Калока је тада и сам погинуо јер је био намамљен у засједу. Веза Глушчевића са Шаранцима и Дробњацима је несумњива, па чак је и чувени четовођа и народни првак Мићо Глушчевић погинуо у опет чувеном боју на Шаранцима. Зашто Гајевићи из Козице нису знали податак о свом досељењу као Глушчевићи, ако су се доселили са Глушчевићима, или из неког разлога ниси говорили о томе, а да су Гајевићи доселили са Глушчевићима то би постојало јако предање код нас и данас. Ја лично тумачим да не постоји досељење Гајевића јер да постоји такво би предање постојало, па се може да тумачи тиме да се Гајевићи нису доселили већ су ту живјели те да су Глушчевићи дошли код својих Кричких рођака у сусједно село. У прилог томе и чињеница да је овај крај у касном средњем вијеку припадао Херцеговој жупи Кричак. Дефинитивно сви Гајевићи сматрају да су им Глушчевићи рођаци али и сви Глушчевићи из Камене Горе сматрају да су им Гајевићи рођаци, иако је крајем 20 вијека дошло и до првих узајамних бракова.

Никако не треба смести с ума да је Гајо као централна личност почетка 18 вијека нашој породици несумњиво имао јаке везе са Селмановићима⁴, да му је признато кнежевство и имање и био је вјероватно толико моћан и богат да читав огранак братства себи додијелио презиме по њему. Отприлике се зна да је Гајо живио у Доњој Козици (која се помиње и у дубровачким документима као Spodkosisce) отприлике негдје гдје је данас наше имање у близини извора у коме је нађена камена стублина. Ова стублина и извор се веже за Гаја у предању, нажалост је уништена прављењем каптаже за воду 80-тих година 20 вијека.

Генетско датирање у Криче.

У задње вријеме више наших рођака је вршило генетска истраживања порјекла. Ја сам се са овом врстом истраживања сусрео преко Дејана Глушчевића који је организовао већи број тестирања Глушчевића; Гајевића и др.

Лично ја нисам давао ДНК за анализу али сви наши рођаци укључујући Глушчевиће који су дали ДНК имали су јединствен резултат „J2“ Хапло групу као доминантну преко мушког претка. Шта више и неки Бујаци са Вијенца који су ме контактирали имали су исту хапло групу. Простим укуцавањем података на гоогле претраживачу више је него јасно да је ова хапло група доминантна код старосједилаца Балкана, који се у конкретном дефинишу као Кричи. Кричи су древни народ познатији још као и Матарузи. И један и други појам веже се за матарушки и козички крај. Дакле Козица и Матаруге у средњем вијеку припадају Жупи Кричак. Административно сједиште наведене жупе је Козник (или Бреза) а том народу преко генетских истраживања припадају Гајевићи Глушчевићи и данашњи Бујаци.

⁴ Селмановићи потичу од Томашевића

Више је него индикативан оволико број поклапања. Из којих недвосмислено произилази да смо старосједиоци, да смо у ширем смислу Кричи и да смо били административно везани за средњовјековну Херцеговину па и за самог Херцега, јер само тада и у том периоду је наш предак могао добити имање такве величине.

Један од рођака ме је својевремено питао да ли смо као средњовјековни Бујаци ми градили манастир у Орлићу и имамо ли везе са ктиторском дјелатношћу.

Наравно на ово питање без проналаска писаних документата или евентуално археолошким истраживањима није могуће одговорити (као и на многа друга). Ипак ако је манастир у Орлићу грађен за вријеме Херцеговине (а вјероватно јесте) сматрам да је званични ктитор био сам Херцег. Ипак у стварности већину трошкова сносила би локална властела, у том случају то би били тадашњи трговци или капетан страже у самом Кознику. Дакле логично је претпоставити да је тада као и данас системом прилога изграђем манастир на начин што би богатији грађани (као браћа Бујак) давали новчане прилоге док би сиромашнији или кулучили или прилоге давали у стоци, мрачији, или неком другом покретном добру. Мишљења сам да је тадашње подграђе било гушће насељено и да је број становника који су стално насељени био око 1000, па у том случају приложници нису били само Бујаци или Вукашиновићи већ и други па и дубровчани који су се ту затекли ради трговине. Дакле сигурно су били приложници али да ли су били ктитори без евентуално проналаска документа или ктиторског натписа који то потврђује, не може нико одговорити.

Ово је мали увод у неке од хипотеза и одговора који би могли да се изведу логицирањем на основу података које имамо. Не значи да би логички след, који је изложем морао да буде и апсолутно тачан али је свакако са високом вјероватноћом могућ.

Резимираћу укратко, и наравно дати искључиво своје мишљење.

- Гајевићи су у Козици старосједиоци
- Гајевићи потичу од средњовјековних Бујака, заслужних грађана на двору Херцега Шћепана
- Средњовјековни предак Гајевића, је земљу од каструма Козник до црног Врха добио од Херцега, највјероватније као челник града.
- Од средњовјековног претка Хреље до мене, ја сам 19 генерација Гајевића - Бујака
- Гајо је као наследни кнез крајем 17 и почетком 18 вијека био у значајној вези са Селмановићима
- Колико је Гајо био утицајна личност свог времена, читав огранак братства је добио по њему презиме.
- У ширем смислу генетски, Гајевићи припадају Кричима или Матарузима, старосрпском племену које настањује шире подручје данасшње сјеверозападне Црне Горе и Херцеговине још у вријеме РOMEјских царева, а што је генерски доказано

На крају умјесто закључка могу да потврдим да ме је више саговорника, како из цркве тако и од неких јавних личности (од којих сам се изненадио) питало да ли су Гајевићи Кричи. Такво питање што је куриозитет, сам добио између осталих и од угледног хералдичара из Београда, па и једног владике. Кричко порјекло је бар према генетици неупитно. Пuteви приватне историје иако нама непознати не морају бити непознати свима, зато охрабрујем све оне који се баве истраживањима да наставе, да траже доказе који нису предања, а који негдје сигуран сам постоје.

У Поодгорици
23.05.2025. године
мр. Стеван Гајевић